

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

14. Qui maximè inter veteres imitandi, obiter notati.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

nor, tamen adeo omnium mentibus inoleuit, vt difficulti negotio diuelli possit.

Qui fictitiu s suis grunnitum simulabat Parmenio, Græci olim theatri amores, & delicia, tantam sibi apud omnium animos conciliarat dexteritatis opinionem, vt ipsi porcoru grunnitus editi, nihil ad Parmenionu suum esse dicerentur: simili ratione nouorum industria, licet re ipsa excellentissima, famæ & iudicioru malignitate, sapius obruitur.

Veteres non tantum opinione nouo antecellunt. Cur veteres noua prastantiores.

An etiam extant legitimæ causæ, cur nouis veteres præferantur, neq; illud in sola opinione nouis temeritate situm est, atque collocatum? Primum illi, quo à fonte propius abfuerunt, magis sinceros riuulos videntur exhaustisse, qui deinde per varia ingenia, ea que, vt fert humana imbecillitas, diuersis virtijs obliu, suę integritatis plurimum amiserunt. Deinde quod ad eloquentiæ rationem maxime attinet, antiqui ferè omnes molesta peregrinarum linguarum disciplina exsoluti, toti in suam incubuerunt; ex quo contingit, vt naturæ præsidijs instructi, mox arte, & continua exercitatione corroborati, incredibiles facerent progressus. At nos in linguis a puero triti, & quasi in necessitatis pistinum amandati, tardè admodum sapere incipimus. Quid, quod illi, qui in vnoquoque genere excellentes fuerunt, in vnam, quam ipsi delegerunt facultatem, toto animi impetu se coniecerunt: nos lenocinante curiositatis malo volitamus per omnia, & passim *Coruus insequimur* (vt ait ille) *ισταγ, λυαγ,* nihil dum mente cõcipientes, in quod defixa nostra conquiscescat industria. Postremo, quæ antiqui oratores scripserunt, ea magno labore, multorum annorum curriculo, ingenti studio elaborarunt, quod se æternitati pingere arguerentur. Nos informes plerunq; lætus, & cruda adhuc studia, in lucem hominum propellimus, quo fit, vt ad veterum decus tardè quis accedat.

Neque verò hoc à me ita dictum velim, vt omnes continuò nouos auctores repudiandos putem. Sunt enim plerique, vel supra veteres, eximij. Sed in euoluendis antiquis teritur via securior.

Qui maxime inter veteres imitandi, obiter notantur.

CAPVT XIV.

Quid singu. **T** *Huycides* densus, & breuis, & semper

instans sibi, lasciuientis orationis luxuriam tanquam falce refecabit.

Herodotus dulcis, solus, & quasi amnis sine salebris iucunditatem asperget.

Xenophonu in affectata iucunditas, sed quæ nulla affectatio consequi possit, lepore & gratiis verba perfusa det.

Plato non linguæ solum, veru etiam animi, ac virtutis Magister, dictis afferet maiestatem.

Aristoteles, doctus acer, acutus, nectuos, & iudicium conferet.

Isocrates nitidus, & comptus, dicendi veneres instillabit, & structurâ orationis numeris, quasi pictis a sarotis, vermiculatam distinguet.

Demosthenes, quo nec grauior vsquam, nec temperatior, vim, iudicium, lacertos, temperiem largietur.

Philo, Platonis æmulus, in sensibus, & verbis, amplitudinem, atque admirabilitatem.

Iosephus antiquitarum Iudaicarum scriptor characterem virilem, accuratam iudicij limâ, & vbi vult oratorem agere, aureum sententiarum, & verborum flumen.

Dio Chrysostomus, Cornu est quoddam (vt aiunt) Amaltheæ, ita dicendi vehementia, vbertate, & varietate præstat. Siquidem Platonem, & Demosthenem sequutus, candore quodam, ac contorta simplicitate respondet, vt ait *Philolstratus*, *καθαρερ αι μαγαδες τοισορατοις πρσοχηει*. Vt organis assentiant tibiæ, sic ille magnis istis Heroibus, elegantibus modulis accinit.

In eo excellens affectuum temperatio, vibrata acutus enthyemata, exemploru copia, ac plerunq; ad exhilarandam orationem fabulæ, narrationesque intertextæ. Compositio, vt Philosophum decebat, nihil habet, aut sublimitatis ostentandæ, aut captandæ iucunditatis gratia inuouatum.

Plutarchus, nunquam satis laudatus auctor, non inanem dictionis furum, & pueriles calamistros, sed magnum iudicij in differendo lumen, dispositionis accuratam rationem, & optimarum rerum ingentem sylvam legentibus suggerit. Is verò est Oceanus,

Εξ οὐπερ πάντες ποταμοί, & πάντα θάλασσα,

Καὶ πάντα κρηναί,

& quod Agathius scholasticus, de eo scripsit, *οὐχ ὁμοιοι ελα*. Nullus ad innutriendum stylum vberior est, aut opulentior.

Dionysius Halicarnassens, qui tam libenter

R Censu

li auctores conferant virtutis.

Photius in bibliotheca. Synes. in Dione. Ion. in Omphale. Μαγάδα, seu μάγδιν tibiæ vocat. teste Didyma.

Censorē agit in Criticis, à Photio ita cēletur, ἐν τῇ φράσει καὶ τῇ λέξει ἀκαταμάχτη, καὶ ἐν τοῖς ἀνακρίσεσιν ὡς πρὸς τὸ πολλὸν, τὸ λόγον ἐπιβιάζουσα. ἢ κατὰ μέτρον, ἢ ἡμετέραν ἢ κατὰ διδασκαλίας ἀφελείας ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ χαρακτὲρ σκληρὸν ἐπιπέσει: Stylus eius atque dictio nouatorem sapit, & uerò per insuetam uulgò uiam, orationem impellit. At rerum singularum minuta explicatio, & sensus illi quādam simplicitatem affert, & ne ad ineratam atque asperum sermonem abripiatur, uetat.

Videtur mihi sanè author bonus, sed qui plus habeat, ut apparet, in scribendo, morosè eloquentiæ quàm felicitatis.

Suid & Photio.

Arianus magnificè de se admōdum sentit, ne dicam arroganter, his uerbis: ἀπαξίως ἑμαυτὸ φανερά καταπέτηεν ἐν ἀνθρώποις τὰ ἀλεξάνδρου ἔργα ὅστις ἦ ἀνταδρα ὑπὲρ ἑμαυτοῦ γινώσκων, τὸ ἰσοδομα οὐκ ἐν δόμοι ἀναρχάφαι, &c.

Ariani supercilium.

Alexandrum dignum prædicat, qui res tantas gereret, se, qui scriptis illustraret; addit: (Quisquis uerò sum, qui ita de me sentiam, nomen quidem adscribere nihil attinet, neque enim obsecrum inter mortales est.) Quem non deterreat hæc arrogantia? Certè Photij iudicio, exilis est, & parum ad styli opulentiam conferre potest, floruit Antoninorum temporibus; consulari etiam functus; ex quo tanti spiritus hominis efferebuerunt.

Herodotus longè præstantior est. Nam eius dictio suavis est, atque pellucens: uocibus autem utitur temperatis, neque supra modum Atticis; quo fit, ut neque nauuam sermonis gratiam contempat, nec in contemptam degeneret exilitatem. In historia uerò, nec superuacaneis tumet, nec omittit necessaria omnino: Photij iudicio omnibus historiæ uirtutibus paucis cedit.

Lucians, quod ad stylum attinet, longè optimus est: λέξις ἑυκίνηται καὶ κυρία, καὶ τῶν ἑμφανικῶν διαπερατότης, καὶ ἡμετέρας, ut notat Phorius. Dictio eius illustris, propria, efficax. Distinctionis ad hæc, atque puritatis, æque, ut perspicuitatis, & aptæ magnitudinis, si quis alius, per studiosus est, compositionem quoque & structuram orationis tanta dextertate concipnat, ut lector credat se non orationes legere, sed iucundum aliquod carmen suis auribus instillari. Verū in istis, & similibus authoribus non tanti debet esse linguæ puritas,

ut ex eorum uellectione puritatis animi patiamur dispendium. Quod enim uerius, quam lingua excolere mentem, quæ sola diuina est, negligere?

Herodorus ipsi scriptor, habet summam sine affectatione simplicitatem, atque iucunditatem, magnam in narrationibus suauitatem, periodos conortulas & elegantes ad tummum totus est in eo genere melleus; sed quid iuuat Theagenis & Charicleæ amores legere, in rerum uerò cœlestium amore frigidere? satis constat, huic librum grauissimo consilio displicuisse: Authorem Episcopum fuisse aiunt, ideo à patribus Orthodoxis dignitate priuatum; hoc tamen Photius non asseuerat, sed dubitanter dicit, τὴν τῆς καὶ θεοσκοπῆς τυχὲν ἀξιωματικῶς φασίν.

Philostratus à Photio dicitur, τὴν φράσιν σαφῆς, ἐπιχαριστῆ καὶ ἀφοριστικῆς, καὶ βρύων γλυκύτητος, καὶ τῶν ἀρχαϊσμῶν, καὶ τῶν καινοπραξῆσιν: τὸ σιωπῆσιων ἐμφηλοποιουμένου, stylo aperto, gratioso, conciso; dulcedinè & gratijs affluenti, sed qui, ut sophista, ex affectatione uerbisque, tum prisca tum nouis, laudem querat suauitatis.

Eius Apollonius non est legendus; sine antidoto Eusebij aduersus Hieroclem: & apud Federicū Morellas, uir egregiè doctus, utrumque excudi curauit.

Aphthonius Sophista, & scribendi argumento, & styli elegantia; uir ore, delicijs mirificè delectat; sed totus est ad palæstræ uitorem potius quàm ad ciuilem orationem factus.

Eunapius, impiorum laudator, piorum uero Imperatorum, sicut & Zosimus, insectator, dictione satis est ornatus, nec non compositione, atque structura orationis, cultus: hæc tamē quæ affectat, ἀλλὰ σοιωθῆσιν, ἐλεφανθῆσιν, καὶ τὴν φράσιν σουδῆσιν, & reliqua similia, Photio non ἀποδέχονται.

Anisides, cuius & nunc extant uariæ orationes, Photij iudicio, κάλλος habet, καὶ διότητα; non modò elaboratam præfert orationem, sed quæ uim etiam dicendi habeat.

Themistius est τὴν φράσιν σαφῆς, καὶ ἀπειρητῆτος, καὶ ἀνδρῆς, καὶ λέξιν πολιτικῆς, καὶ ἐπὶ τὸ σεμνὸν ἀπικληθῆσιν, χροιάμετος.

Sermo, inquit Phorius, illi apertus, superuacaneis carens, ac floridus. Verba à cōmuni usu non discedunt, inclinant tamen in grauitatē: quæ

quæ laus est eximij oratoris, & certè ab eloquentiæ præstantia nomen *εὐσπῆδης* nactus est, huius orationes è Græco vertit Dionysius Peræius aoster, vir de græcis literis perbene meritis.

Libanius, inter xui sui sophistas florentissimus extitit, & Iuliano eximie dilectus. Regula enim, & norma fuit sermonis Attici, *Κανὼν, ἡ σὸς μὲν λόγος ἄρτι*. Verùm, dum nimis diligens, ac curiosus esse studet, quod est vmbra libus istis fatale vitium, persæpe orationis gratiam, ac venustatem obscuritate corrumpit, & affectatione figurarum in multa frigida delabatur, quod notavit D. Chrysostomus, eius intemperstios affectus irridens, in oratione de saucto Babyla martyre.

Iulianus quoque Cæsar affectavit nomen eloquentis, natura, & arte satis ad id instructus. Atque in eo Libanio præceptoris suo valde æfinis est, quod Atticam dictionem, & minime tumidam habet; Verùm in orationibus nimis olere videtur scholam, & vulgaria Rhetorum præcepta, quæ sanctè admodum obseruat. Idèd in multis lentus, & tædij plenus fastidium parit. Melius sibi consuluisse, si auitæ potius pietati, quàm Græcalorum sophistarum nugis studuisset.

In latinis vñus est *Cicero*, qui certissimus dux ad eloquentiam esse possit, quem idèd adolescentum mentibus instillari quam studiosissimè oportet, antequam prægestiens curiositas in aliam se, atque aliam subinde lectionem efferat. Sed nimis in hac re sunt iniqui Censores, qui cæteros latinæ auctores, eosq; egregios quasi numeros censent, & de republica literaria deturbados, dū vñus laudibus plenus, quàm par est, veltificantur. Fatendum est enim, multa à Cicero scripta fuisse, quæ pro ratione rerum, temporum, auium placuerūt, quæ omnia, si vbique ducantur in imitatione, non sunt idem pondus habitura. Quis enim eum ferat, qui apud homines negotiosos, & *φιλοκακονίους* apud aures rerum potius avidas, quam verborum lentam, otiosam rationem, longosq; verborum, & peridorum tractus ingerat, & ita se Ciceronianum putet? Omnino quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo, quod imitatur, vt vmbra corpore, vt imago facie, & actus histriionum veris affectibus. Quod in orationibus euenit. Nam que ijs, quæ in exemplum assumimus, subest natura, & vera vis. Contra omnis imitatio facta est, & ad alienum propositum commodatur.

Ex quo fit, vt qui se vni, vel etiam Cicero omnium principi totos addixerunt, maximè ab eius perfectione, ipsius imitationis natura, ita ferente discedant, & otiosi, atque supini, si quid modo longius circumducant, sanctè asserunt Cicero nem ita loquuturum fuisse, quæ tamen languida sunt necessario, cum neque vim, neque genium aliquem oratoris, qui in imitatores æque transfundi vix potest, habeant.

Peccant igitur, qui vñum tantum sibi imitandum proponunt, cum perfectio ex multorum ingeniorum veluti temperie consurgat. Dion ille, quem corou Amaltheæ nominatum diximus, aureus orator appellatus, quod Platone, & Demosthenem summa dexteritate miscuisset Bene igitur faciunt, qui postquam à tenebris Ciceroe apprimè imbuti sunt, iam confirmato iudicio, alios cum delectu legunt, quorum gemmis Tullij purpuram illuminent. Inter hos primus occurrit

Sallustius nauus auctor, & minimè otiosus, acer, velox, grauis, sententiosus, pressus verbis, rebus affluens, sensibus diues, & sublimis, qui licet floridam illam styli antænitatem, & leni tractu, atque æquabili tenore fluentem, orationis ambitum non habeat, potest tamen mirum in modum, dictionis læguorem corroborare, illiq; vim, & aculeos, quibus virilius cõcitata vibretur, addere: in eo pleraque duriuscula sunt, pleraque austerà, & quæ Thucydide sapiant, quæ non sunt omnibus imitanda, sed ipse hoc dicendi genus sectatus est.

Cæsar, lenissimo amni similis fluit, multus in ea virtute, quam Hermogenes *νεῦρα* nominat, nos styli puritatem, perspicuitatemq; dicimus; Apparet in eo mira naturæ, atque ingenij felicitas, candor, facilitas, Nihil detortum, nihil affectatum, nihil puerile, minus ornamentorum habet, sed & minus inepiarum, in eo genere, quod tractat, prudens est, & foelix, ad exemplar conformationemque historici styli perutilis. Qui vit si fora vacasset, eodè vigore dixisset, quo bellauit.

Titus Linius lacteum flumen orationis fundit, de quo præclarè Quintilianus. Est (inquit) in narrando miræ iucunditatis, clarissimiq; candoris, tum in concionibus, supra quam narrari potest, eloquens. Ita dicuntur omnia cum rebus, tum personis accomodata. Sed affectus quidem, præcipue eos, qui sunt dulciores, nemo historicorum commendauit magis, ab eodè em Hero doto comparatur, mi-

hi tamen plus hic suavitatis, ille plus gravitatis, & splendoris habere videtur.

Plinius Maior, et si totus in res fertur, dicendi tamen, ut apparet, in multis gravitatem, vigorem, acumenque habuit. Sed non est ubique sui similis, pleraque enim acutè suat, & rotundè dicta, alia nimis exiliter concisa, & quæ aures non implent, multa subobscura, quæ nimia celeritate animum, intelligentiamque transvolent, nonnulla neglecta, & inculta. Plinium desiderare videntur in Plinio. Est tamen ad verborum proprietatem, & usum longè utilissimus.

Seneca parem ingenio non habuit, & admirandus potius videtur, quàm laudandus. Is cū eo tempore floreret, quo iam verboso illo poriodorum ambitu aures fatigatae, res, sententias, & acumina desiderabant, ad eum stylum animum adiecit, qui isto sæculo ferè placebat omnibus, eloquentia iam è rostris ad principū aulas, & basilicas translata. Fabius Quintilianus, qui eodem tempore floruit, & ad Domitianū usque tempora Senecæ superiit, cū eundem videret passim apud principes viros, nobilissimosque iuvenes, ingenij laudibus florentem, illi, quanquam moderatè, pro ingenij candore succensuit, & contrarium stylum, qui plus salubritatis, & disciplinæ veteris, minus admirabilitatis haberet, retinens, Senecam in institutionibus oratorij non nihil fugillat.

Fab. 10. c. Sicigitur ille, Ex industria Senecam in omni genere eloquentiæ verlatum distuli, propter vulgaram falso de me opinionem, qua damnare eum & inuisum quoque habere sum cre-

Judicium.
Quintil. de Seneca parū aequum.
ditus. Quod accidit mihi, dum corruptum, & omnibus vitijs fractum dicendi genus, reuocare ad seueriora iudicia contendo. Tum autè ferè hic in manibus adolescentum fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere, sed potioribus præferti non sinebam, quos ille non destitit incellere, cum diuersi consensu generis placere se in dicendo posse. ijs, quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem magis, quam imitabantur, tantumque ab illo defluunt, quantum ille ab antiquis descenderet, foret enim oprandum, pares, aut saltem proximos illi viro fieri.

Sed placebat propter sola vitia, & ad ea se quisque dirigebat effugienda, quæ poterat, deinde cum se iactaret, eodè modo dicere Senecam, infamabat. Cuius & multa, & magnæ alioqui virtutes fuerunt. Ingenium facile, & copiosum, plurimum studij, multarum rerum

cognitio, in quo tamen aliquando ab ijs, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est.

Multa in eo, clara quæ sententiæ, multa etiam morum gratia legenda, sed in eloquendo corrupta pleraque; atque eò perniciosissima, quod abundant dulcibus vitijs. Velles eum ingenio suo dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contempisset, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententijs non fregisset, consensu potius eruditorum, quàm puerorum amore comprobaretur.

Apparet in Senecam Quintilianus paulò iniquior, qui licet videatur eum commendare laudibus, plurimum tamen detexit, ut faciunt, qui honestius obtretere solent, dum laudes maledictis compeniunt.

Obijcit ei admirationem sui, contemptum aliorum: de quo nihil attinet dicere. Quales enim fuerint Senecæ mores, vira laudatissimè acta, & gloriofus pro veritate exitus: declarauit.

De stylo tantum loquor, quod minutissimis sententijs rerum pondera fregit, quàm sit iniquum omnes vident, qui neminem sententijs gratiorem agnosunt, quod eius eloquutio in plerisque corrupta, & perniciosissima sit (ita enim loquitur) nimis intemperanter dictū. Erat enim latinæ peritissimus, sed quia stylum, pro rerum, & temporum statū, alienū à Rhetorum schola in multis affectauit, non ideo dicendus est perniciosissimè loqui, nisi apud eos, qui suo ingenio, & stylo omnes metiri volunt. Adde, à pueris tantū amari, quod manifestè calumniæ est. Nam verò puer L. Iunius Noderatus, qui eius temporibus floruit, & eundem virum excellentis ingenij, atque doctrinæ nominat, num Plinius maior, qui suæ ævo Principem eruditissimus non veritus est appellare? Num Suetonijs qui eundem maxime omnibus placuisse, soli Caligulæ, cui nihil boni placere poterat, propter singularem ingenij peruersitatem, displicuisse? Num puer Cal. 6. 43. Fronto, qui Senecam ijs sum asserit aurea sæcula reformare, & Deos ab humano genere exultantes, eius opera reuocatos, hominibus contracta societate, miserij. Num Dion, qui Dio 49. 1. *παναριστος τοῦ κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν Καίσαρα πρῶτος ἀναστήσει.* Significat omnibus sui æui Romanis sapientia, & eruditione præstitisse. Hæc cōtra Quintilianum, & Aulum Gellium, qui libro 12. No. 6.

Noctium Atticarum Senecæ intemperanter nã edicit, grauisissimi auctores censuerunt, & censent omnes viri cordati, qui hoc potissimum auctore delectantur, quorum auctoritati debebat potius Erasmus acquiescere, quã tam antiquum, tam grauem auctorem nouis dictionibus inceslere.

Valerius Maximus, vt *Ægyptus* Homerica; bonis, & malis mixtus est: In plerisque enim est acutus, & subtilis, quod maximè vult videri in plerisque durus, subobscurus, & ad plebeium sermonem abiectus, à puritate, & candore latini sermonis longius discedit. Est tamẽ in eo iucunda, tot historiarum quasi florum congesta varietas, & breuitas narrationum, acuminibus sententiarum, non raro tam aptè aspersa, vt nihil videatur amœniss.

Cornelius Tacitus totus ad grauitatem factus est, vir acris (vt apparet) ingenij, iudicijq; limatissimi, qui tantum à furo, & calami stris puerilibus discedit, quantum sensuum amplitudine, & orationis granditate assurgit. Viris aptior est, quam pueris, & ad iudicium conformandum, quam ad alendam orationis copiam, quæ in adolescentibus requiritur, accommodatior. Pleraque in eius structura suspensa sunt, concisa, & nimis breuitate contrita, quæ ad palam eloquentiæ succum non habent.

Florus in alio prorsus genere nitidus, fluens comptus, & vt eius fert nomen, verè floridus, plus habet palestræ declamatoriæ, quã virtutum, & latertorum.

Quintus Curtius medium quodam iter sequutus, magnam styli salubritatem consecutus est. Nam ita dilucide narrat, vt amicum sine salebris fluere credas, & tantis præterea venetibus orationem perfundit, vt non mediocriter lectores, & amatores suos oblectet. Conciones autem habet, tam argutas, & suaves, vt Herodoto, & Xenophonte nihilo videatur inferior.

Quintilianus loquitur, vt sentit, in vtroq; paucis exceptis, valde syncerus, vt qui neque verborum nouitate, atque insolentia orationis iuueniliter exultat, neque se ad plebeium sermonem exilitate demittit. In hoc genere, quod difficillimum est, auream mediocritatem seruauit, in grauitate ornatus, in ornatu grauis.

Ex eius disciplina prodijt *Plinius iunior* politus, si quisquã alius & suauis; & ornatus, cuius stylium (vt ipse ait) apes cõplere floribus, & innectere videntur. Inuentio in eo genero-

sa, dispositio apta, figuratum lumina concinnè disposita, & venustas quædam orationi perpetua efflorescens. Summam habet laudem in Traiani Panegyrico, quem studiosissimè, vt apparet, elaborauit. Mallem tamen interdum in eo breuitati studuisset, neque prolixas orationes, quas ipse defendit, tanto pere amasset, ingenio suo velificatus. Certè iucunda ipsa fastidiosos animos satietate obruit, & summæ voluptatis extrema tædium occupat.

Apuleius eleganti procul dubio, & faceto fuit ingenio, sed eo, & Musis, non modò styli insolentis, verum etiam argumenti nouitate abusus est, auctor procul dubio cautæ lectionis, & periculose imitationis, maximè quod abundat dulcibus vitijs.

In *Sidonio Apollinari* ingens, vt apparet, ingenij vigor. Stylus talis est, qualem corrupta Gothici idiomatibus sæcula, marcida iam eloquentiæ laurea ferebant: Omnino ab Atticis, & Ciceronianis auribus alienus est. Sed tamen magis ob multas virtutes admirandus, quod præmortua Romana facundia hæc scripserit, quam ob temporis vitia accusandus videtur.

Magna *Aurelii Cassiodori* mens, quæ inter hæc Gothici sæculi barbariem, quasi sidus quoddam eluxit, stylo veniam deprecatur, & facile impetrat.

Ammianus miles Græcus, tantos habet plerunque spiritus, vt quæ hircosa, si liceat ita appellare, latinitate scripsit, placere possint inter vnguentatos: quod de Ennio non inurbane olim Seneca fertur dixisse.

Quod verò ad SS. Patrum eloquentiam attinet, sensus potius in multis, maximè verò in latinis, quã stylus, aut verba, legẽ habet imitationis. Ignoscite tenuitati meæ, Beata, & lucida sanctorum mentes, neque vos cum cæteris commisceo, neque priuatas laudes inuenio, quibus vestra illa sancta, sublimè, admitandã potius, quã predicandã eloquentiã satis efferre possim. Vos inanès sapientiæ fumos contempsistis: Vos alias meditati estis laureas, alios vobis triumphos peperistis; vos omnium primi ô sanctissimi, & fortissimi milites, Ægyptum spoliastis: vos ancillantis facundie humilitatem calcastis: vos opulentiam omniã veterum, qua ipsi per iniuriam abusi fuerant, in sacros vsus congestistis, & contrito Mogo-
ris idolo ex eius auro coronam, magnis præterea, & lucentibus gemmis illuminatam, comparastis. Vestra pectora, generosæ mentis do-

Patrum
maxime la-
tinorum
sensu po-
tius, quam
verba imi-
tanda.

Vu. & dig-
nitas celestis
eloquentia.

micilia, indomitos reginæ eloquentiæ spiritus aluerunt. Vestra lingua in Spiritus sancti officina proculsa sunt: vestra ora, æterni Dei fistula, cœleste nectar in omnium gentium aures latissime diffuderunt.

Ecquid eloquentia *Athanasij* robustius, quæ Imperatorum furias, & frementis in se penitentiæ mundi pondus excepit, sustinuit, profligauit?

Qualis & quantus *Gregorius* ille *Naxianzenus*, cum cœlestis ingenij pennis subnixus in arcana Theologiæ mysteria penetrat, & quasi Deus fulminans, tonat & machinatur quàm acer, quàm velox, quàm grauis, & ubique sui similis, ubi Apostatam Cæsarem æterno maculat supplicio?

Quis *Basilio* sanctior, & eloquentior: cuius vim dicendi admittatus summus, qui tunc inter Ethnicos ferebatur, eloquentiæ magister *Libanius*, eam non immerito anteponebat omnibus, Βασίλειον ἔχων πλεονεξία ὑπερφορῶν.

Erat illi vnus pro centum millibus, in eloquentia, *Basilius*: & hæc vir à *Basilio* religione difunctus, & Christianis palmis infensus.

Quid *Chrysostomus*, quo nomine appellari potest: nisi *Theasrum* quoddam à uina eloquentiæ dicam, in quo Deus abundè uideri uoluit, quid posset uitæ sanctitas cum vi dicendi coniuncta: Huius suauitatem *Antiocheni* admirati sunt, Maiestatem *Byzantini* suspexerunt, vim Principes & Augustæ timuerunt, omnis sæculorum coluit & colit memoria.

Quid *Gregorius Nysenus*, & *Casarius*, num & ipsi *Gregoriorum* fato, aureum flumen orationis fundunt?

Ephrem uerò *Syrus*, quasi fax ardens, omnium animos incendit, atque inflammat.

Clemens Alexandrinus, *Cyillus*, *Theodoretus*, inter eloquentes summè docti, inter doctos summè eloquentes.

Gregorius Thaumaturgus, insignis ubique miraculorum artifex, styli quoque habet admirabilitatem.

Synesius nobis *Platonem*, *Demosthenem*, *Pindarum*, Christiano ore loquentes dedit. *Hilarij* sunt ingentes spiritus, Dei, ut apparet uiribus incitati.

At illi suo sanguine purpurati Oratores, *Insinus*, & *Cyprianus*, num tantum præstare feruntur cæteris hominibus dicendo, quantum homines ipsi brutis animantibus antecellunt?

Item uerò *Ambrosius* num uidetur nectare &

ambrosia innutritus: tam suaves habet tam argutas plerumque orationis delicias, ut apes, quæ infantuli cunas & os circumsederunt, credas adhuc in eius labellis festitare.

Augustinus ad pugnam aptior quàm ad pænam, uehemens, acer, subtilis, non puerilis & uerbofa facundiæ, sed cœlestis eloquentiæ torrens. domum Dei fecundis doctrinæ riuus exhilarans, aduersariorum propugnacula proterre atque demolitur.

Hieronymus in omni genere summus artifex, quas styli diuitias habet, quæ lumina, quos aculeos: Dubites doctumne magis an eloquentem debeas appellare? In *Leoni* labris sedet maiestas. Vis & impetus *Saluianum*, stipant quasi satellites.

Toti uerò doctrinæ & cœlestis facundiæ, plusquam mellitis fauis depluunt *Gregorius Magnus*, & Christo doctore professus *Rhetor Bernardus*.

Boetij Sewerini, ut censet *Scaliger*, ingenium, eruditio, ars, sapientia, prouocat omnes auctores: illi neque densitas sententiarum uentem, neque acumen abstulit caudorem.

Origenes & *Tertullianus*, etsi ab aliorum superioritate exciderunt, à dicendi tamen sublimitate non recedunt.

Ad summum quibus eloquentiæ bastis, & lacertis aduersariorum castra fulminant, *Arnobius*, *Lactantius*, & qui summa dictionis felicitate præditus est, *felix Minutius*.

O fortunata eloquentiæ fides, nec uos dispicio, nec iudico, nec laudo: sed magis impofito labris digito ueneror!

Quomodo imitandum.

CAPVT XV.

Quæ sint uitiöse imitationis errores, dictum est superius: nunc qua ratione imitandum sit, uideamus. Tria omnino in auctoribus ad perfectam imitationem spectanda: Inuentio, Dispositio, & Elocutio; sed, & prius intelligenda sunt quàm in imitationem tradantur, quo fit ut Rhetores ignaui parum in imitatione & iudicio proficiant, quòd Locorum, Enthymematum, & Figuratum imperiti, locutiones tantum & uerba congerant.

Inuentio primus est fons, ex quo fecundari oportet ingenia, & plenius irrigari. Hunc supra cætera summi auctores attendunt, qui se ex alienis inuentis miscere, locupletantur,